

בס"ד
דניאל יונתן פרידמן
יום ל"ז לספירת העומר
שני לשבת קודש פרשת בחוקותי
כ"ב אייר תשע"ו

ק"ק רינת ישראל

Zachor, Lo Tishkach: *The Dual Nature of Halakhic Memory*

I. Zachor: God-Man

1. בראשית פרשת נח פרק ח:א-ב

(א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁכַּח הַמַּיִם:
(ב) וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיִנֹת תְּהוֹם וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְלֹא הַגִּשְׁמִים מִן־הַשָּׁמַיִם:

2. בראשית פרשת וירא פרק יט:כט

(כט) וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עֲרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מֵתוֹךְ הַהֶפְכָּה בְּהַפֹּךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־שָׁב בָּהֶן לוֹט:

3. תלמוד בבלי מסכת ברכות פרק הרואה (נד):

תני: על לוט ועל אשתו מברכים שתיים, על אשתו אומר: ברוך דיין האמת, ועל לוט אומר: ברוך זוכר את הצדיקים.

4. בראשית פרשת ויצא פרק ל:כב-כג

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־דַּחְמָהּ:
(כג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסֶף אֱלֹהִים אֶת־חַרְפְּתִי:

5. דברים פרשת עקב פרק ט

(כו) וַאֲתַפְּלַל אֶל־יְקֹוֹק וְאָמַר אֲדֹנָי יְקֹוֹק אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵינוּ עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: (כז) זָכַר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַעֲקֵב אֱלֹהֵינוּ הָעֵם הַזֶּה וְאֶל־רַשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:

II. Zachor: Man-God

6. שמות פרשת בא - בשלח פרק יג

(ג) ויאמר משה אלהים זכור אתהיום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יקוק אתכם מזה ולא יאכל חמץ:

7. שמות פרשת יתרו פרק כ

(ח) זכור אתיום השבת לקדשו:

(ט) ששת ימים תעבד ועשית כלמלאכתך:

(י) ויום השביעי שבת ליקוק אלהיך לאתעשה כלמלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך:

(יא) כי ששתימים עשה יקוק אתהשמים ואתהארץ אתהים ואתפלאשרבם וינח ביום השביעי עלכן ברך יקוק אתיום השבת ויקדשהו: ס

8. במדבר פרשת שלח פרק טו

(לט) והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם אתפלמצות יקוק ועשיתם אתם ולאיתתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשראתם זנים אחריהם:

(מ) למען תזכרו ועשיתם אתפלמצותי והייתם קדשים לאלהיכם:

9. דברים פרשת ואתחנן פרק ד

(ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פותשפח אתהדברים אשרראו עיניך ופניסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך:

(י) יום אשר עמדת לפני יקוק אלהיך בחרב באמר יקוק אלי הקהללי אתהעם ואשמעם אתדברי אשר למדון ליראה אתי כלהימים אשר הם חיים עלהאדמה ואתבניהם למדון:

10. דברים פרשת כי תצא פרק כד

(ט) זכור את אשרעשה יקוק אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: ס

11. פירוש רמב"ן על התורה (שם)

ומכאן נראה שרבותינו יעשו אותה מצוה, לא ספור ועצה בלבד להנצל מן הנגעים. ואיך יתכן שלשון הרע שהוא שקול כשפיכות דמים לא תהיה בו בתורה לא תעשה גמור או לאו הבא מכלל עשה, אבל בכתוב הזה אזהרה

גדולה בו, להמנע ממנו בין בגלוי בין בסתר בין במתכוין ולהזיק ולהבזות בין שאין מתכוין להזיק כלל. וזו מצוה מכלל תרי"ג מצות, ושכחה בעל הלכות גדולות וכל המונים המצות אחריו:

12. דברים פרשת כי תצא פרק כה

(יז) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֶלֶק בְּיַדְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

(יח) אֲשֶׁר קָרָד בְּיַדְךָ וַיִּזְנֹב בְּךָ כְּלֵי־הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאֶתָּה עֵינֶיךָ וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

(יט) וְהָיָה בְּהִנִּיחַ יְקֹנֶק אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר יִקְוֶה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נִחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה

אֶת־זִכְרֵךְ עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פ

13. פירוש רמב"ן על התורה (שם)

והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, ואע"פ שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפיהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו תמיד, כמו שאמרו (ב"ב קסה א) והכל באבק לשון הרע:

14. ספר החינוך מצוה תרג

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים.

III: Lo Tishkach: Two Dimensions

15. בראשית פרשת וישב פרק מ

(כג) ולא זכר שרהמשקים אתיוסף וישכחהו: פ

16. אבן עזרא בראשית פרשת וישב פרק מ

(כג) ולא זכר שר המשקים לא הזכירו בפה...וישכחהו - בלב:

17. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה

וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר תמחה את זכר עמלק, ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו, שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו

18. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה נט

והמצוה הנ"ט היא שהזהירונו משכוח מה שעשה לנו זרע עמלק והקדימם להזיק לנו. וכבר בארנו במצות קפ"ט ממצות עשה לזכור מה שעשה לנו עמלק ולחדש שנאתו מצות עשה. וכן אנחנו מוזהרים מהשליך זה מלבנו ומשכוח אותו והיא מצות לא תעשה והוא אמרו יתעלה (ס"פתצא) לא תשכח. ובספרי זכור בפה לא תשכח בלב. כלומר לא תשליך שנאתו ולא תסירנה מנפשך:

19. משנה מסכת אבות פרק ג

רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר (שם /דברים ד') ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבנו:

20. דברים פרשת ואתחנן פרק ד

(ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך:

21. רמב"ן דברים פרשת ואתחנן פרק ד

והנה קודם שיזכיר הדברות שנאמרו שם, הזהיר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו לעולם

22. תהלים פרק קלז

(ה) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני:

(ו) תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי:

IV: The Historic Personality

23. דברים פרשת האזינו פרק לב

(ז) זכר ימות עולם בינו שנות דר־וֹדֶר שָׁאֵל אָבִיךָ וְנִגְדָה זְקִנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ:
(ח) בְּהִנָּחֵל עֲלֵינוּ גוֹיִם בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

24. משנה מסכת פסחים פרק ערבי פסחים

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר זוהגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבחלפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו הללויה

25. משנה מסכת ברכות פרק ט

הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל אומר ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה

26. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף מז עמוד א

תנו רבנן: גר שבא להתגייר בזמן הזה, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים ומטורפין, ויסורין באין עליהם? אם אומר: יודע אני ואיני כדאי, מקבלין אותו מיד.